

Första fyndet av tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites* (Lepidoptera: Noctuidae) i Sverige

LARS-ÅKE JANZON

Janzon, L.-Å.: Första fyndet av tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites* (Lepidoptera: Noctuidae) i Sverige. [First record of Golden Twinspot, *Chrysodeixis chalcites* (Lepidoptera: Noctuidae) in Sweden.] - Ent. Tidskr. 119 (3-4): 131-134. Lund, Sweden 1998. ISSN 0013-886x

One male of the Golden Twinspot, *Chrysodeixis chalcites*, was recorded for the first time in Sweden 22.9.1997. It was collected on Ingarö in the Stockholm archipelago. Records of the species' occurrence north of 50 N latitude are given and the possible origin of the Swedish specimen is discussed.

L.-Å. Janzon, Naturhistoriska riksmuseet, Sekt. f. entomologi, Box 50007, SE-104 05 Stockholm, Sweden.

Introduktion

22.9. 1997 fångades en hane av tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites* (Esper 1789) på Ingarö strax utanför Stockholm. Detta fynd från Uppland, Ingarö, är det första och hittills det enda från Sverige. Närmast är arten insamlad utanför Helsingör i Danmark, 525 kilometer från Ingarö.

C. chalcites är känd för att företa långa flyttningar, och har norr om 50:e breddgraden noterats från de Brittiska öarna, Belgien, Holland, Tyskland och Danmark (Fig. 1). I Europa i övrigt finns fjärilen bofast på Kanarieöarna, Madeira, Azorererna och i Sydeuropa. I Mellaneuropa uppträder den som mer eller mindre sällsynt migrant. Dessutom förekommer den i Afrika, på Mauritius och på Kap Verdeöarna (Passoa 1995). De asiatiska, australiska och sydamerikanska fynden av *C. chalcites* är tveksamma och rör snarare en närbesläktad art, *C. eriosoma* (Doubleday) (Zhang 1994). *C. eriosoma* finns i de tropiska och subtropiska regionerna i östra Asien, på de Pacificiska öarna och i norra Australien.

Larven av *C. chalcites* är polyfag. I den fria naturen lever den t.ex. på *Urtica*, *Salvia*, *Echium* och *Marrubium* (Hampson 1913). Larven betrak-

tas ställvis som en skadegörare då den angriper för människan viktiga grödor såsom tobak, tomat, bomull, majs, sojaböna, potatis, kronärtskocka, kål- och ärtväxter (Zhang 1994).

Fyndet

På morgonen 22.9.1997 satt ett metallfly på min husvägg på Ingarö, Eknäs-Lugnet. Det hade uppenbarligen attraherats av den lågenergilampa jag använder som ytterbelysning. Flyet såg närmast ut som ett dropptecknat metallfly (*Macdunnoughia confusa*), som det liknade till färg och form, men det stämde inte riktigt. Något gammalfly (*Autographa gamma*) var det heller inte. Vid jämförelse med fjärilar i riksmuseets samlingar i Stockholm liknade exemplaret mest en *Chrysodeixis acuta* (Walker) eller en mörkare form av *C. chalcites*. Det dröjde ända tills Göran Palmqvist gjorde ett genitalpreparat (Fig. 2) innan det visade sig att det var en *C. chalcites*. Uppenbart är det ett mörkare exemplar som nästan helt saknar de utbredda guldglänsande fälten på framvingarna. En orange punkt i nedre framvingehörnet finns dock (Fig. 3).

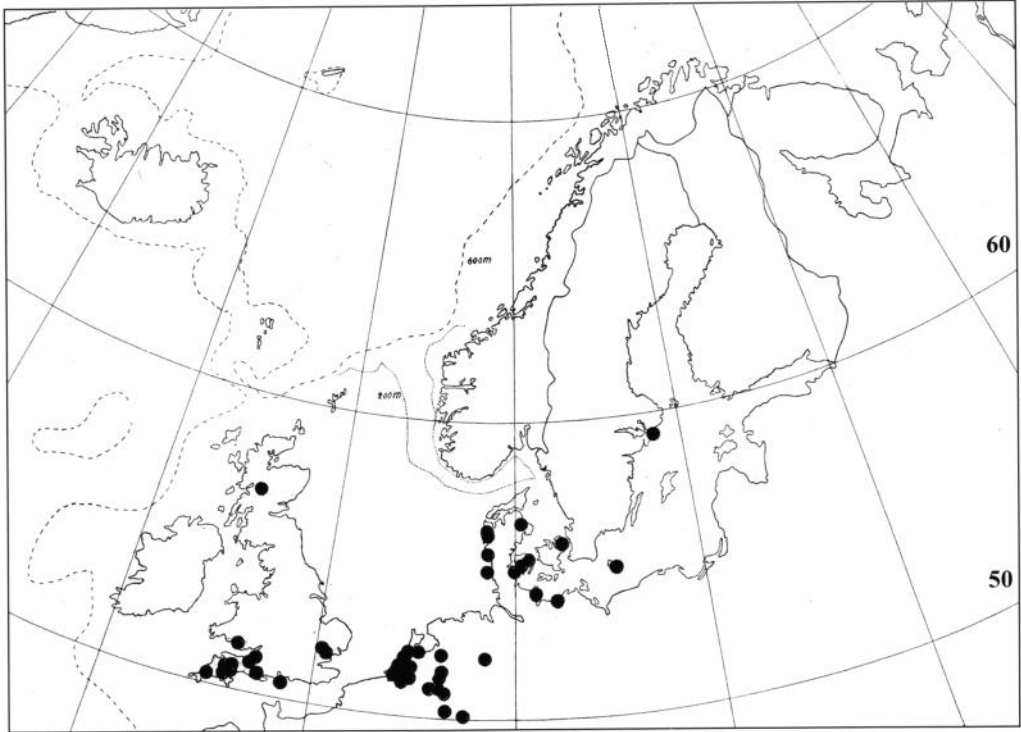

Fig. 1. Fynd i Europa av tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites*, norr om 50 breddgraden.

Records in Europe of the Golden Twinspot, *Chrysodeixis chalcites*, north of 50 N. latitude.

Vädret

Septembervädret kan enligt Vedin, SMHI (1997) till en början kortfattat karakteriseras som högsommarvärme 1-6, svalare 7-10 och höstrusk 11-15. Den 16-23 september 1997 präglades av (fortsatt) ostadigt väder.

Den 16 passerade ett lågtryck åt nordost utanför Nordnorge, men tillhörande nederbördsområde gav endast kortvarigt regn. På Nordsjön bildades samma dag ett nytt lågtryck som tog en något sydligare bana. Följande dygn gav dess regnområde 10-15 mm i stora delar av landet. I landets sydöstra del var vädret fortsatt vackert. Sedan lågtrycket dragit bort till Barents hav den 18, berördes fjällen av ett område med skurar samtidigt som ett högtryck bildades vid Island. Det rörde sig till en början åt sydost och täckte efter några dagar såväl den norra delen av kontinenten som de Brittiska öarna. Över Sverige

fortsatte det ostadiga vädret med skurar på många håll. I samband med uppklärnande väder blev nätterna åter kyliga. Från den 22 fick högtrycket sin tyngdpunkt över de Brittiska öarna, och lågtrycket från Grönland rörde sig norr om detta och vidare österut över Ishavet. Vindriktningen under mellersta delen av september var syd-sydostlig.

Invandring

Hampson (1913) uppger *C. chalcites* både från Storbritannien och Tyskland, men inte var och när de är fångade. I Tyskland betraktas arten som en sällsynt tillfällig gäst ("Irrgast") (Burmann 1976). Första fyndet i Belgien gjordes 1959 (okänd 1996), och första gången den noterades i Danmark (Stadel Nielsen, Karsholt i brev) och Holland var 1965 respektive 1976

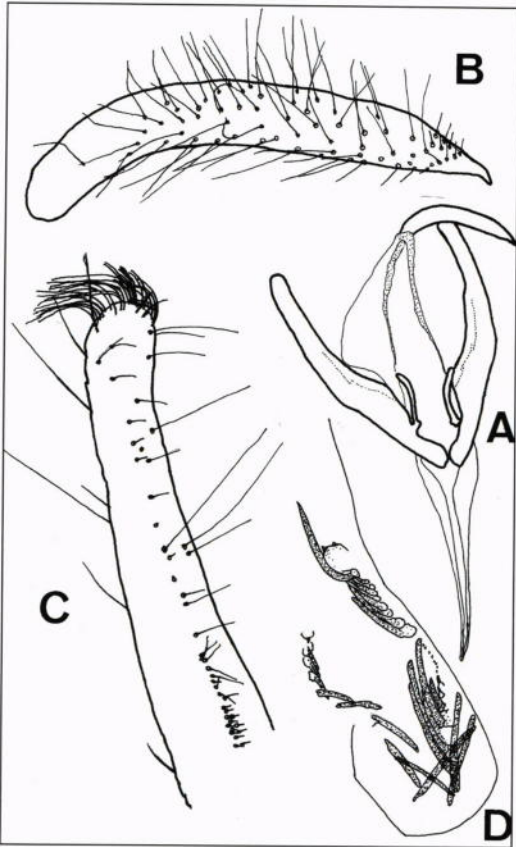

Fig. 2. Hangenitalier av tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites*. A. Hangenitalia. B. Uncus. C. Vänster sidoklaff. D. Aedeagus.

Male genitalia of the Golden Twinspot, *Chrysodeixis chalcites*. A. Male genitalia. B. Uncus. C. Left valve. D. Aedeagus.

(Lempke 1978). Fram till slutet av 1980-talet uppträdde *C. chalcites* norr om 50:e breddgraden som en sällsynt immigrant. Det visas även av fyndlokalerna, som oftast är utpostlokaler där man kan notera migrerande arter. Från slutet av 1980-talet kom den (?) tillfälligt in i åretrunt-uppvärmda växthus i Belgien och Holland där man främst odlade gurka och paprika (Minks et al. 1996). Fynden ökade då dramatiskt, särskilt i Antwerpenområdet. Många av de hundratals fynden där härrör troligen från rymlingar ur

växthus. Fynden avtar dock från mitten av 1990-talet, varför man kan anta att bekämpningen haft en inverkan på artens bestånd i växthusen. Om arten har en frilevande population i Belgien/Holland är obekant.

Diskussion

Det är omöjligt att säga varifrån och hur detta exemplar av *C. chalcites* har kommit till Sverige, men med ganska stor sannolikhet bör arten ha kommit från sydväst (se Fig. 1). Artens uppträdande i Mellan- och Nordeuropa är problematiskt då den vid flera tillfällen påträffats i växthus i Belgien och Holland, eller kommit in till t.ex. England med växtimporter (*Chrysanthemum*) som odlats i Kenya och på Kanarieöarna.

Antingen har *C. chalcites* kommit från Syd-europa eller Macaronesien, eller så har den kommit från växthus eller från en obekant, eventuell frilevande population i Belgien/Holland. Den här typen av fjärilar är mycket starka och kraftfulla flygare, och kan säkerligen företa sig långa flygningar både med och mot vind. Det kan ju även tänkas att den följt med snabba luftströmmar i höga luftlager. Dessa jetströmmar har en vindhastighet överstigande 30m/s. Det finns även en möjlighet att den kan ha kommit till Sverige med utländsk växtimport.

Fig. 3. Tvillingfläckt metallfly, *Chrysodeixis chalcites*. Up. Ingarö 22.9.1997. Foto: Staffan Waerndt.

The Golden Twinspot, Chrysodeixis chalcites, new to the Swedish fauna.

Vi får ingen större hjälp med ursprungsområdet av *C. chalcites* om vi studerar de andra immigrerande fjärilarna under den aktuella tidsperioden (Palmqvist 1998, Svensson 1998). Zollikofers nattfly (*Luperina zollikoferi*) kommer från öster, vittförsjordsflyet (*Peridroma saucia*) och vandringsgräsmottet (*Udea ferrugalis*) har en sydlig-östlig utbredning, från söder kommer åkervindesvärmare (*Agrius convolvuli*) och brunaktigt knöfly (*Heliothis armigera*), och ett osäkert ursprung har de bägge kosmopolitiska arterna smalvingat lövfly (*Spodoptera exigua*) och immigrantgräsmott (*Euchromius ocellus*).

Eftersom fyndet hittills är det enda i landet och närmaste tidigare fyndplats är 525 km avlägset, tyder detta på att det verkligen är ett migrerande exemplar. Om det sedan kommit från Sydeuropa, Macaronesien eller Belgien/Holland låter jag vara osagt - men långt har det flugit.

Tack

Ulf Eitschberger, Tyskland, Claes Eliasson, Lindesberg, Bert Gustafsson, Stockholm, Heikki Hippa, Stockholm, Lars Imby, Stockholm, Ole Karsholt, Danmark, Göran Palmqvist, Stockholm, Nils Ryrholm, Uppsala och Per Stadel Nielsen, Danmark, för all hjälp under tillkomsten av denna artikel.

Litteratur

- Burmans, K. 1976. Wandernde Lepidopteren (Macro- und Microlepidoptera). Eine weitere Ergänzung der Wanderfalterliste. – *Atalanta* 7: 49-55.
- Hampson, G. F. 1913. Catalogue of the Noctuidae in the collection of the British Museum. London.
- Lempke, B. J. 1978. Rups van *Chrysodeixis chalcites* (Esper) schadelijk in een kas (Lep., Noctuidae). – *Entomol. Ber.* 38: 143-144.
- Minks, A. K., van Deventer, P. & Voerman, S. 1996(?). Mating disruption of Noctuid Moths in greenhouses. URL: <http://www.isce.ucr.edu/meetings/96/page152.html>
- Okänd 1996. *Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1780). URL: http://www.club.innet.be/~pub00644/vlinder/chr_cha.htm
- Palmqvist; G. 1998. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1997. – *Ent. Tidskr.* 119 (1): 13-27.
- Passoa, S. 1995. Cooperative Agricultur Pest Survey & NAPIS' page on Golden Twinspot *Chrysodeixis chalcites* (Esper). URL: <http://www.ceris.purdue.edu/napis/pests/gts/facts.txt>
- Svensson, I. 1998. Anmärkningsvärda fynd av småfjärilar (Microlepidoptera) i Sverige 1997. – *Ent. Tidskr.* 119 (1): 47-59.
- Zhang, B.-C. 1994. Index of economically important Lepidoptera. CAB International.
- Vedin, H. 1997. Månadens väder, September 1997. URL: <http://www.smhi.se/sgn0102/n0203/index.htm>